

**Малишко Є. О.**

*кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів  
Харківського національного економічного університету  
імені Семена Кузнеця*

**Malyshko Yevgenya**

*Candidate of Economic Sciences, Lecturer of the Department of Finance  
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

## ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

**Анотація.** У статті розглянуто пріоритети побудови цілісної системи пенсійного страхування в Україні. Розкрито питання ролі і місця загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення під час формування фінансової системи України. Розглянуто механізм впровадження системи обов'язкового пенсійного накопичення в Україні. Виділено низку факторів, таких як: демографічна ситуація, тінізація заробітної плати, фінансові ризики, трудова міграція, політична ситуація в державі, інвестиційна діяльність, недовіра населення, мотивація. Проаналізовано пріоритетні напрями розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення. Встановлено, що одним із головних пріоритетних напрямів розвитку другого рівня національної пенсійної системи є розроблення механізму ризик-орієнтованої системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення. Надано рекомендації щодо подальшого ефективного функціонування накопичувального пенсійного страхування.

**Ключові слова:** пенсійна система, пенсійні внески, пенсійні активи, інвестиції, загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення, механізм.

**Вступ та постановка проблеми.** Впровадження пенсійної системи в Україні розпочалося із прийняттям Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] і «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2], що є важливою умовою реформування пенсійного страхування України щодо зарубіжного досвіду, тобто соціального забезпечення розподіляється між державою, працівником та роботодавцем. Запровадження трирівневої пенсійної системи спрямоване на подолання проблем соціального захисту населення та розбудови пенсійної системи України з метою забезпечення принципів накопичення та страхування.

Кризовий стан пенсійної системи в Україні спричинений функціонуванням лише першого рівня – солідарної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування, тобто всі кошти, які надходять до пенсійних фондів від працівників, відразу виплачуються пенсіонерам, та третього рівня – системи добровільного недержавного пенсійного забезпечення, функціонування якого передбачає створення недержавних пенсійних фондів шляхом збереження і примноження заощаджень учасниками.

Функціонування тодішньої солідарної пенсійної системи негативно позначилося на соціальній справедливості пенсіонерів, що підтверджується розбіжністю пенсій – від занадто великих для деяких категорій громадян або на рівні мінімальної. Проте нині все ще залишається питання щодо функціонування другого рівня пенсійної системи – загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, що дасть змогу здійснювати інвестування активів пенсійних фондів через диверсифікацію джерел пенсійних накопичень працівників.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Актуальні питання щодо проблем розвитку пенсійного забезпечення присвячені праці таких вітчизняних учених, як Н. Ткаченко [3], А. Загородній [4], О. Коваль [5], С. Брагін [6], К. Лібанова [7]. Вагомий внесок у дослідження соціального захисту та пенсійного забезпечення здійснили такі дослідники, як: Р. Маслик [8], Л. Оліфіренко, К. Коваль [9] та ін.

Чимало науковців розглядали питання розвитку та впровадження пенсійного страхування, проте залишаються невизначеними деякі аспекти накопичення та інвестування активів пенсійних фондів на державному й недержавному рівнях, а саме запровадження та функціонування другого рівня – загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, що підтверджує актуальність теми дослідження.

**Метою** статті є формування теоретичних–методологічних положень щодо пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення з урахуванням сучасних економічних перетворень. Основні завдання, які покладено під час дослідження пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення: виявити основні фактори впливу на гальмування розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення; визначити основні пріоритетні напрями розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення; запропонувати основні напрями щодо просування розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення.

**Результати дослідження.** Реформована пенсійна система спрямована на підвищення ефективності соціального забезпечення населення, тобто вирішення матеріального добробуту у пенсійному віці. Відповідно до «Стратегії сталого розвитку України – 2030» [10], деякі питання щодо пенсійного забезпечення передбачають низку заходів перспективного функціонування обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування, що забезпечить покращення фінансової стабільності пенсійної системи. Обов'язкове пенсійне страхування забезпечить ефективне управління коштами пенсійних накопичень та гарантуватиме контроль з боку держави від фінансових ризиків.

Система пенсійного страхування працює лише в солідарній системі, а недержавне пенсійне забезпечення зовсім не користується попитом у учасників накопичувальної системи пенсійного страхування, тому розвиток пенсійної системи повинен ґрунтуватися на стратегічних

заходах системного характеру, що забезпечить визначення пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування.

Впровадження другого рівня пенсійного страхування – загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення – розпочато із внесенням на розгляд проекту Закону України «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення» [11], де чітко визначено механізм участі і формування накопичень у системі накопичувального пенсійного забезпечення як працівників, так і роботодавців, перерахунку і виплат пенсійних внесків, а також надання соціальних послуг, забезпечення захищеності та піклування про своє майбутнє. Ефективність пенсійної системи залежить від налагодженої системи пенсійного забезпечення за додаткового накопичення доходів працівників у сучасних ринкових умовах.

Розглянемо механізм функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування, який передбачає обов'язкові відрахування з заробітної сплати з можливістю накопичення на персональних рахунках у недержавних пенсійних фондах. Актуальність проблеми функціонування загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення пов'язане з низкою факторів, що мають вплив на розвиток пенсійної системи, таких як:

- демографічна ситуація, прискорення старіння населення, що впливає на забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи під час здійснення розподілу фінансових ресурсів;
- тінзація заробітної плати, що призводить до зниження відрахувань до місцевих бюджетів і навантаження на пенсійну систему;
- фінансові ризики, які мають супроводжуватися розподілом внесків між системами та забезпечувати інвестиції в економіку;
- трудова міграція, пошук альтернативних напрямів забезпечення гідного життя, що унеможливує збільшення надходжень до пенсійної системи країни;
- політична ситуація в державі, що супроводжується зниженням економічного та соціального розвитку країни;
- інвестиційна діяльність, забезпечення розвитку фондового ринку, що прискорить ефективність використання пенсійних активів у накопичувальних пенсійних програм;
- недовіра населення, що забезпечує не рівномірний обсяг між виплатами та внесками до пенсійних фондів;
- мотивація – низький рівень доходів населення, що не задовольняє інтереси громадян здійснювати належні накопичення пенсійного страхування.

Як свідчать дослідження, серед пріоритетів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного

забезпечення є реалізація пенсійних програм, сутність яких полягає у функціонуванні системи через внески до накопичувальної пенсійної системи та інвестування, що поступово підвищить рівень соціального захисту населення.

Поширеним методом для аналізу ієрархії пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення є метод, запропонований, Т. Сааті – метод аналізу ієрархій (МАІ) [12], який є найбільш доцільним, оскільки дає можливість врахувати різні точки зору учасників, дійти консенсусу в процесі обговорення, виявлення проблем реформування національної системи пенсійного страхування та виявлення реалізації перспективних шляхів накопичень і інвестувань пенсійних накопичень.

Аналіз ієрархії пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення проведено за такими етапами: визначено пріоритети кожного учасника, встановлено середні оцінки та рівень їх узгодженості; оцінено пріоритети в процесі проведення загальної дискусії та визначено консенсусну оцінку. Саме аналіз ієрархії пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення дасть можливість покращити діяльність держави, яка спрямована на запровадження накопичувальної системи з метою акумулювання та інвестування пенсійних внесків, що забезпечить захист від фінансових ризиків та примноження шляхом інвестування активів пенсійних фондів. Інвестування активів пенсійних фондів є одним з пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, що створить умови для запровадження та формування ринку позичкового капіталу.

Методом аналізу ієрархій проводиться попарне порівняння важливості класів цілей за шкалою Т. Сааті [12], приклад якого наведено в табл. 1.

Шкала балів за методикою Т. Сааті [12] цілими непарними числами від 1 до 9 включно. Значення бальних оцінок наведено у табл. 1.

Матриця оцінок заповнюється з використанням правила [12]:

$$a_{ij} = \frac{1}{a_{ji}}, \quad (1)$$

де  $a_{ij}$  – елемент матриці і-го рядка j-го стовпця.

Вектор спрямованості розраховується за формулою (1) [12]:

$$E_1, E_2, \dots, E_r = \left[ \frac{\sum_{j=1}^n a_{1j}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n a_{ji}}, \dots, \frac{\sum_{j=1}^n a_{rj}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n a_{ji}} \right], \quad (2)$$

де  $a_{ij}$  – елемент матриці і-го рядка j-го стовпця.

Таблиця 1

Шкала оцінювання за методикою Т. Сааті

Рівень значущості	Визначення	Пояснення
1	Однакова значущість	Два об'єкти (дії) мають однаковий вклад щодо досягнення мети
3	Незначне переважання значущості одного об'єкту (дії) над іншим	Існують думки щодо переважання одного об'єкту над іншим, проте вони є недостатньо переконливими
5	Суттєва або сильна значущість	Існують достовірні дані або логічні судження щодо переважання одного об'єкту над іншим
7	Очевидна або дуже сильна значущість	Існують переконливі свідчення щодо переважання одного об'єкту над іншим
9	Абсолютна значущість	Існують свідчення щодо переважання одного об'єкту над іншим, які є у значній мірі переконливими
2, 4, 6, 8	Проміжні значення між суміжними рівнями значущості	Ситуація, коли необхідним є компромісне рішення

На підставі формули (2) можна зробити висновок, що елементи вектора направленості відповідають головним пріоритетам, які впливають на пріоритетні напрями розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення.

У процесі дослідження проведено опитування експертів-спеціалістів у сфері фінансів. До експертної групи увійшли науковці (кандидати та доктори наук), які проводять дослідження у сфері ринку фінансових послуг, пенсійної системи, фінансів, системного аналізу, бухгалтерського обліку; магістри та бакалаври з фінансів, банківської справи та страхування, що вивчають ринок фінансових послуг; суб'єкти системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення; представники сфери державного соціального страхування та регулюючого органу – НКЦПФР України. Структуру опитаних залежно від їхньої позиції на ринку пенсійних послуг наведено на рис. 1.

До наведеної на рис. 1 категорії опитаних «споживачі» увійшли респонденти, фізичні та юридичні особи – суб'єкти підприємництва; до категорії «науковці» – слухачі магістратури, аспіранти і кандидати економічних наук, які досліджують проблеми фінансового ринку;

«професійні учасники пенсійної системи» представлені співробітниками банків, компаній з управління активами, недержавних пенсійних фондів, страхових компаній. У процесі дослідження за методикою Т. Сааті проведено опитування представників регулятора – Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку України, Національної асоціації пенсійних фондів та Української асоціації адміністраторів пенсійних фондів.

Метою методу аналізу ієрархій є вибір пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення як ефективної системи інвестування пенсійних активів, що виступає потенційним фінансовим джерелом та соціально-економічним розвитком країни. На рис. 2 запропоновано ієрархію, яка дала можливість продемонструвати варіативність пропозицій, що впливатиме на пріоритетні напрями розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення.

Першочергово визначено глобальні пріоритети напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення (табл. 2) та надано оцінку кожному пріоритету від 1 до 9 залежно від значущості фактора. Факторами, що впливають на альтернативи, вибрані

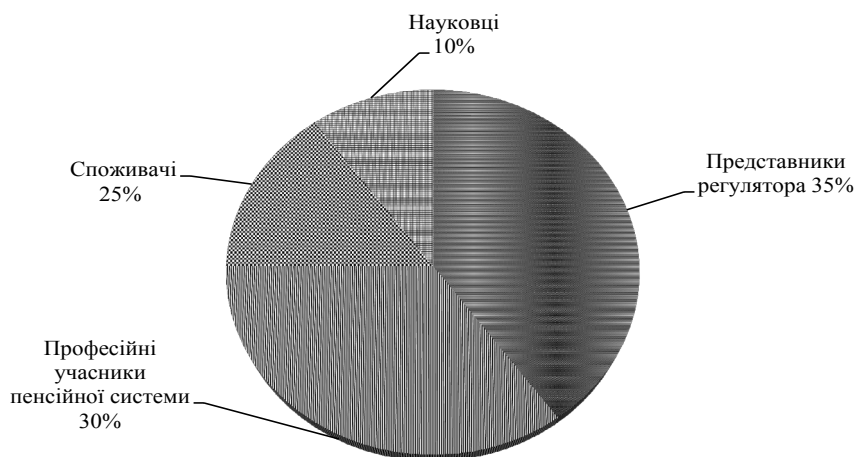


Рис. 1. Структура експертів-респондентів під час вибору пріоритету напрямку розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення

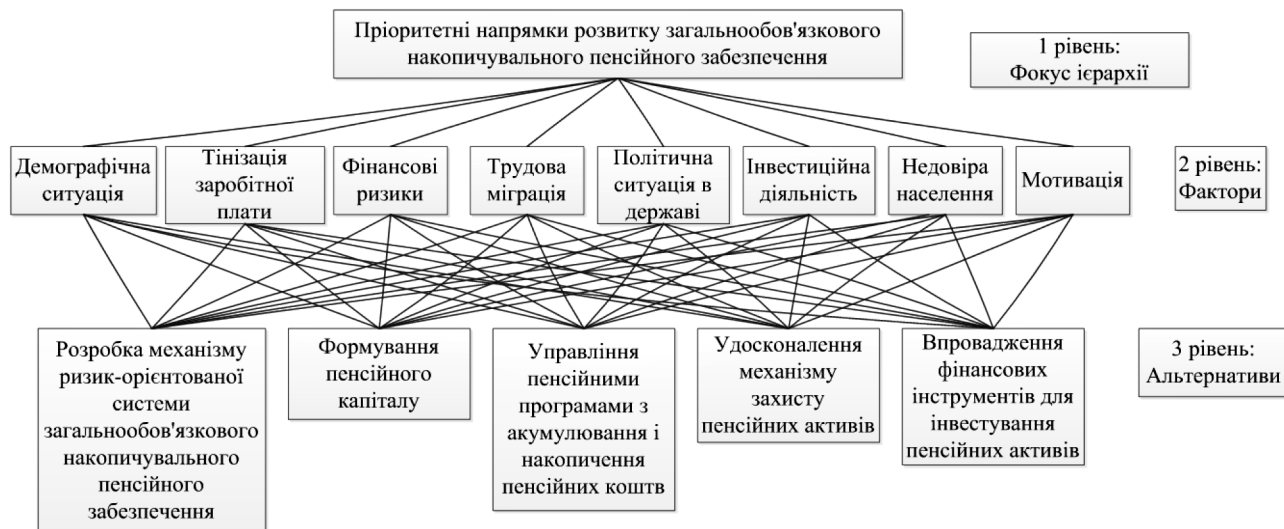


Рис. 2. Ієрархія альтернатив вибору пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення

**Визначення пріоритетних під час вибору напрямів розвитку загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення**

Глобальні пріоритети	Демографічна ситуація	Тінізація	Фінансові ризики	Трудова міграція	Політична ситуація в державі	Інвестиційна діяльність	Недовіра населення	Мотивація
Демографічна ситуація	1	1/9	1/5	2	5	3	1/2	1
Тінізація	9	1	2	1/3	6	2	9	2
Фінансові ризики	5	1/2	1	4	1/2	8	1/2	7
Трудова міграція	1/2	3	1/4	1	1/5	7	4	5
Політична ситуація в державі	1/5	1/6	2	5	1	1/9	1/3	5
Інвестиційна діяльність	1/2	1/3	1/8	1/7	9	1	8	4
Недовіра населення	2	1/9	2	1/4	3	1/8	1	1/6
Мотивація	1	1/2	1/7	1/2	1/2	6	6	1

демографічна ситуація, тонізація заробітної плати, фінансові ризики, трудова міграція, політична ситуація в державі, інвестиційна діяльність, недовіра населення та мотивація.

Оцінка пріоритетів, що наведена в табл. 2, свідчить про те, що під час вибору пріоритетних напрямків розвитку загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення перевагу віддають тонізації заробітної плати та фінансовим ризикам.

У табл. 3 наведено розрахункові дані щодо впливу факторів на встановлені пріоритети, що створюють необхідні умови для ефективного функціонування та розвитку загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення.

Таблиця 3

**Значення головного власного вектора та вектора пріоритетів під час вибору напрямів розвитку загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення**

Фактор	Головний власний вектор	Вектор пріоритетів
Демографічна ситуація	0,871	0,094
Тінізація	2,446	0,265
Фінансові ризики	1,855	0,201
Трудова міграція	1,342	0,145
Політична ситуація в державі	0,706	0,076
Інвестиційна діяльність	0,977	0,106
Недовіра населення	0,538	0,058
Мотивація	0,505	0,055

Вплив кожного фактору на виділені альтернативи наведено в табл. 4. Як видно з табл. 4, під час вибору напрямів розвитку загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення фактори «демографічна ситуація», «фінансові ризики» та «інвестиційна діяльність» мають вплив на виділені пріоритети. Визначено розмірність виділених факторів при  $n = 5$  (табл. 5).

На підставі даних табл. 5 визначено ймовірність реалізації відповідних сценаріїв головного вектора пріоритетів впливу факторів на напрями розвитку загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення, що представлено в табл. 6.

Як видно з табл. 6, під час оцінки факторів пріоритету вибору експерти віддали перевагу розробленню меха-

нізму ризик-орієнтованої системи загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення, особливою якого є встановлення та дотримання пруденційних норм, що спрямоване на виявлення ризиків, запобігання і подолання кризових тенденцій у діяльності фінансового ринку.

Оскільки думки експертів щодо значущості факторів є суб’єктивними, то проведено оцінювання однорідності (узгодженості) їхніх суджень шляхом визначення відношення узгодженості (ВУ):

$$ВУ = IO / M (IO); IO = (\lambda_{max} - n) / (n - 1), \quad (3)$$

де IO – індекс однорідності суджень;

M (IO) – середнє значення індексу однорідності (стандартне табличне значення);

$\lambda_{max}$  – максимальне власне число матриці попарних порівнянь порядку n.

За формулою (3) матриця є однорідною, а думки експертів узгодженими, якщо значення ВУ  $\leq 0,10$ . Аналіз суб’єктивних суджень експертів довів їх узгодженість, оскільки коефіцієнт ВУ матриці порівнянь важливості цілей ієрархії становить  $\leq 0,1$ . Отже, їхні судження можуть використовуватися в подальшому дослідженні.

Методом аналізу ієрархій Т. Сааті встановлено, що найбільш пріоритетним напрямом розвитку пенсійного страхування є розробка механізму ризик-орієнтованої системи загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення – 35 %, яка спрямована забезпечити фінансовий моніторинг за фінансовими операціями з метою мінімізації втрат під час управління ризиками; формування пенсійного капіталу – 23 %, через ефективне інвестування в інвестиційні фінансові інструменти з метою формування оптимального інвестиційного портфеля та отримання максимального прибутку; управління пенсійними програмами з акумулювання і накопичення пенсійних активів – 18 %, що забезпечить контроль і використання фінансових ресурсів в пенсійній системі країни; удосконалення механізму захисту пенсійних активів – 13 %, через підвищення ефективності управління фінансовими інститутами пенсійної системи країни; та впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів – 10 %, через розширення фондового ринку з метою захисту від фінансових інвестиційних ризиків. Забезпечення надійного механізму ризик-орієнтованої системи загальнообов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення сприятиме створенню стратегічних пріоритетів управління та оптимізації інвесту-

## Визначення впливу факторів на вибір пріоритетних напрямів розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення

Альтернативи	Розробка механізму ризик-орієнтованої системи ЗНПЗ	Формування пенсійного капіталу	Управління пенсійними програмами з акумулювання і накопичення пенсійних активів	Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів	Головний власний вектор	Вектор пріоритетів	$\lambda$	IC
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Фактор: Демографічна ситуація									
Розроблення механізму ризик-орієнтованої системи ЗНПЗ	1	4	2	2	1	1,741	0,324	5,887	0,222
Формування пенсійного капіталу	1/4	1	2	3	4	1,431	0,267		
Управління пенсійними програмами з акумулювання і накопичення пенсійних активів	1/2	1/2	1	3	1	0,944	0,176		
Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	1/3	1/3	1/3	1	2	0,591	0,110		
Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів	1	1/4	1	1/2	1	0,660	0,123		
Фактор: Тінізація									
Розроблення механізму ризик-орієнтованої системи ЗНПЗ	1	2	4	3	2	2,169	0,383	5,601	0,150
Формування пенсійного капіталу	1/2	1	2	3	1	1,246	0,220		
Управління пенсійними програмами з акумулювання і накопичення пенсійних активів	1/4	1/2	1	3	4	1,084	0,191		
Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	1/3	1/3	1/3	1	2	0,591	0,104		
Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів	1/2	1	1/4	1/2	1	0,574	0,101		
Фактор: Фінансові ризики									
Розроблення механізму ризик-орієнтованої системи ЗНПЗ	1	4	2	3	1	1,888	0,340	5,939	0,235
Формування пенсійного капіталу	1/4	1	2	2	4	1,320	0,238		
Управління пенсійними програмами з акумулювання і накопичення пенсійних активів	1/2	1/2	1	2	3	1,084	0,195		
Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	1/3	1/2	1/2	1	4	0,801	0,144		
Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів	1	1/4	1/3	1/4	1	0,460	0,083		
Фактор: Трудова міграція									
Розроблення механізму ризик-орієнтованої системи ЗНПЗ	1	3	2	4	2	2,169	0,390		
Формування пенсійного капіталу	1/3	1	4	4	2	1,214	0,218		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Управління пенсійними програмами з акумуляції і накопичення пенсійних активів	1/2	1/4	1	3	1	0,822	0,148	5,630	0,158
Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	1/4	1	1/3	1	2	0,697	0,125		
Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів	1/2	1/2	1	1/2	1	0,660	0,119		
<b>Фактор: Політична ситуація в державі</b>									
Розроблення механізму ризик-орієнтованої системи ЗНПЗ	1	3	2	1	4	1,888	0,344	5,669	0,167
Формування пенсійного капіталу	1/3	1	2	3	2	1,317	0,240		
Управління пенсійними програмами з акумуляції і накопичення пенсійних активів	1/2	1/2	1	2	1	0,871	0,158		
Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	1	1/3	1/2	1	4	0,920	0,167		
Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів	1/4	1/2	1	1/4	1	0,500	0,091		
<b>Фактор: Інвестиційна діяльність</b>									
Розроблення механізму ризик-орієнтованої системи ЗНПЗ	1	2	4	1	2	1,741	0,324	5,957	0,239
Формування пенсійного капіталу	1/2	1	2	3	1	1,246	0,232		
Управління пенсійними програмами з акумуляції і накопичення пенсійних активів	1/4	1/2	1	4	3	1,084	0,202		
Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	1	1/3	1/4	1	2	0,697	0,130		
Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів	1/2	1	1/3	1/2	1	0,607	0,113		
<b>Фактор: Недовіра населення</b>									
Розроблення механізму ризик-орієнтованої системи ЗНПЗ	1	3	4	2	3	2,352	0,405	5,525	0,131
Формування пенсійного капіталу	1/3	1	3	3	2	1,428	0,246		
Управління пенсійними програмами з акумуляції і накопичення пенсійних активів	1/4	1/3	1	2	1	0,697	0,120		
Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	1/2	1/3	1/2	1	4	0,801	0,138		
Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів	1/3	1/2	1	1/4	1	0,529	0,091		
<b>Фактор: Мотивація</b>									
Розроблення механізму ризик-орієнтованої системи ЗНПЗ	1	2	1	4	2	1,741	0,312	5,738	0,184
Формування пенсійного капіталу	1/2	1	4	3	2	1,644	0,294		
Управління пенсійними програмами з акумуляції і накопичення пенсійних активів	1	1/4	1	2	2	1	0,179		
Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	1/4	1/3	1/2	1	4	0,697	0,125		
Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів	1/2	1/2	1/2	1/4	1	0,500	0,090		

Таблиця 5

## Розрахунок значення виділених пріоритетів при виборі напрямків розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення

Значення	Фактор							
	Демографічна ситуація	Тінізація	Фінансові ризики	Трудова міграція	Політична ситуація в державі	Інвестиційна діяльність	Недовіра населення	Мотивація
ОС	0,202	0,134	0,201	0,141	0,149	0,213	0,117	0,164

Таблиця 6

## Пріоритетність при виборі напрямків розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення

Пріоритети впливу на вибір напрямків розвитку ЗНПЗ	Альтернативи при розвитку ЗНПЗ				
	Розробка механізму ризикоорієнтованої системи ЗНПЗ	Формування пенсійного капіталу	Управління пенсійними програмами з акумулювання і накопичення пенсійних активів	Удосконалення механізму захисту пенсійних активів	Впровадження фінансових інструментів для інвестування пенсійних активів
	0,353	0,234	0,176	0,126	0,103

вання активів пенсійних фондів, що посилить їхню надійність від ризиків.

У межах дослідження встановлено пріоритети розвитку загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, на основі чого запропоновано наступні напрямки щодо подальшого ефективного функціонування накопичувального пенсійного страхування, а саме: впровадження міжнародних стандартів щодо інвестування пенсійних активів; захист пенсійних накопичень у процесі інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів; розроблення мотиваційних заходів щодо робітників і роботодавців доцільності накопичувального пенсійного забезпечення, що сприятиме детінізації заробітної плати та поліпшенню фінансового становища Пенсійного фонду; створення ефективного державного регулювання обов'язкового пенсійного страхування з метою реалізації механізму захисту прав і інтересів за умови здійснення інвестування доходів і внесків.

**Висновки.** За результатами дослідження встановлено низку проблем, які гальмують розвиток пенсійної

системи і впровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, що є необхідною умовою щодо реалізації ефективної трирівневої системи пенсійного забезпечення, яка спроможна стати джерелом доходу після виходу на пенсію.

Встановлено, що одним з головних пріоритетних напрямків розвитку другого рівня національної пенсійної системи є розроблення механізму ризик-орієнтованої системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення, що включає в себе: моніторинг; захист пенсійних активів; виявлення фінансових ризиків; інвестиційну діяльність. Саме обов'язкова накопичувальна система потребує створення належного механізму управління фінансовими інститутами з метою підвищення рівня соціального захисту населення і залученню внутрішнього інвестиційного ресурсу. Із введенням механізмів фінансування пенсій постає питання змін механізмів державного регулювання, бо виплати пенсій повинні ґрунтуватися на принципах збереження і накопичення між усіма учасниками пенсійного процесу.

## Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09 червня 2003 р. № 1058-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 20.07.2020).
2. Про недержавне пенсійне забезпечення Закон України від 09 червня 2003 р. № 1057-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text> (дата звернення: 20.07.2020).
3. Ткаченко Н. В. Роль недержавних пенсійних фондів у розвитку фінансового ринку України. *Фінанси України*. 2010. № 12. С. 69–79.
4. Загородній А. Г. Проблеми та шляхи вдосконалення пенсійної системи України. *Фінанси України*. 2010. № 6. С. 15–24.
5. Коваль О. П. Місце й роль загальнообов'язкової накопичувальної складової в багаторівневій пенсійній системі України: антикризовий аспект. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 68–75.
6. Брагін С. Недержавні пенсійні фонди на неефективному фондовому ринку: приклад України. *Вісник НБУ*. 2011. № 2. С. 44–47.
7. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист. К. : Основа, 2004. 255 с.
8. Маслик Р. Напрями модернізації системи фінансового забезпечення соціального захисту населення України. *Modern Economics*. 2017. №4. С. 93–99.
9. Оліфіренко Л., Коваль К. Макроекономічні аспекти реформування системи соціального захисту населення в реалізації стратегії подолання бідності в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 1 (13). С. 7–16.
10. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року від 07 серпня 2018 р. № 9015 / Верховна Рада України. URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html) (дата звернення: 20.07.2020).

11. Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення : Проект Закону України від 06 листопада 2018 р. № 9224-1 – IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.07.2020).
12. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / пер. с англ. Р. Г. Ваченадзе. М. : Радио и связь, 2004. 278 с.

#### References:

1. Pro zagaljnoobov'язkove derzhavne pensijne strakhuvannja : Zakon Ukrainy vid 09 chervnja 2003 r. № 1058-IV / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>(accessed: 20 July 2020).
2. Pro nederzhavne pensijne zabezpechennja Zakon Ukrainy vid 09 chervnja 2003 r. № 1057-IV / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>(accessed: 20 July 2020).
3. Tkachenko N. V. (2010). Rol nederzhavnykh pensiinykh fondiv u rozvytku finansovoho rynku Ukrainy [The role of private pension funds in the development of the financial market of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 12, pp. 69–79.
4. Zahorodnii A. H., Pylypenko L. M. (2010). Problemy ta shliakhy vdoskonalennia pensiinoi systemy Ukrainy [Problems and ways to improve the pension system of Ukraine. *Finansy Ukrainy*]. *Finansy Ukrainy*, no. 6, pp. 15–24.
5. Koval O. P. (2012). Mistse y rol zahalnoobov'язkovoї nakopychuvanoi skladovoї v bahatorivnevyi pensyniyi systemi Ukrainy: antykrizovyy aspekt [The place and role of the obligatory accumulative component in the multilevel pension system of Ukraine: anti-crisis aspect]. *Finansy Ukrainy*, no.6, pp. 68–75.
6. Bragin S., Makarenko O. (2011) Nederzhavni pensijni fondy na neefektyvnomu fondovomu rynku: pryklad Ukrainy [Private pension funds in the inefficient market: the example of Ukraine]. *Visnyk NBU*, no 2, pp. 44–47.
7. Libanova, E. (2004). *Rynok praci ta socialnyj zakhyst* [Labor market and social protection]. K.: Basis [in Ukrainian].
8. Maslyk R. (2017). Naprjamy modernizaciji systemy finansovoho zabezpechennja socialnogho zakhystu naselennja Ukrainy [Directions of modernization of the system of financial provision of social protection of the population of Ukraine]. *Modern Economics* [Modern Economics] (electronic journal), no. 4, pp. 93–99. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon\\_2017\\_4\\_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_4_12) (accessed: 20 July 2020).
9. Olifirenko L., Koval K. (2018). Makroekonomichni aspekty reformuvannja systemy socialnogho zakhystu naselennja v realizaciji strategiji podolannja bidnosti v Ukraini [Macroeconomic aspects of reforming the social protection system in the implementation of the strategy for overcoming poverty in Ukraine]. *Problems and prospects of economy and management*, no. 1(13), pp. 7–16.
10. Pro Strategiju stalogho rozvytku Ukrainy do 2030 roku vid 07 serpnja 2018 r. № 9015 / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html) (accessed: 20 July 2020).
11. Pro zagaljnoobov'язkove nakopychuvajne pensijne zabezpechennja : Proekt Zakonu Ukrainy vid 06 lystopada 2018 r. # 9224-1 – IV / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (accessed: 20 July 2020).
12. Saaty T. (2004) *Prynjatye reshnyj. Metod analiza yerarkhij* [Decision making. Hierarchy analysis method] Moscow: Radyo y svjazj. 278p.

### ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ОБЩЕОБЯЗАТЕЛЬНОГО НАКОПИТЕЛЬНОГО ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

**Аннотация.** В статье рассмотрены приоритеты построения целостной системы пенсионного страхования в Украине. Раскрыты вопросы роли и места общеобязательного накопительного пенсионного обеспечения при формировании финансовой системы Украины. Рассмотрен механизм внедрения системы обязательного пенсионного накопления в Украине. Выделен ряд факторов: демографическая ситуация, тенизация заработной платы, финансовые риски, трудовая миграция, политическая ситуация в стране, инвестиционная деятельность, недоверие населения, мотивация. Проанализированы приоритетные направления развития обязательного накопительного пенсионного обеспечения. Установлено, что одним из главных приоритетных направлений развития второго уровня национальной пенсионной системы является разработка механизма риск-ориентированной системы общеобязательного накопительного пенсионного обеспечения. Даны рекомендации по дальнейшему эффективному функционированию накопительного пенсионного страхования.

**Ключевые слова:** пенсионная система, пенсионные взносы, пенсионные активы, инвестиции, общеобязательное накопительное пенсионное обеспечение, механизм.

### PRIORITY DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF OBLIGATORY ACCUMULATIVE PENSION PROVISION

**Summary.** The article considers the priorities of building a comprehensive pension insurance system in Ukraine. The question of the role and place of the obligatory accumulative pension provision in the formation of the financial system of Ukraine is revealed. The mechanism of introduction of the system of obligatory pension accumulation in Ukraine is considered. There are a number of factors that affect the priority areas of development of mandatory funded pension provision, namely: demographic situation, wage shadowing, financial risks, labor migration, political situation in the country, investment activity, public distrust, motivation. The analysis of the hierarchy of priority directions of development of the obligatory accumulative pension provision is carried out and the following stages are carried out: priorities of each participant are defined, average estimations and the level of their coherence are established; priorities in the process of general discussion were assessed and consensus assessment was determined. The method of analysis of hierarchies T. Saati found that the highest priority in the development of pension insurance is the development of a mechanism of risk-oriented system of mandatory funded pension provision, which aims to provide financial monitoring of financial transactions to minimize losses in risk management; formation of pension capital, through effective investment in investment financial instruments in order to form an optimal investment portfolio and maximize profits; management of pension programs for the accumulation and accumulation of pension assets, which will ensure control and use of financial resources in the country's pension system; improvement of the mechanism of protection of pension assets, due to increase of efficiency of management of financial institutions of the pension system of the country; and the introduction of financial instruments for investing pension assets, through the expansion of the stock market to protect against financial investment risks. It is established that one of the main priority areas for the development of the second level of the national pension system is the development of a mechanism for a risk-oriented system of mandatory funded pension provision. The following directions for further effective functioning of the accumulative pension insurance are offered.

**Key words:** pension system, pension contributions, pension assets, investments, compulsory funded pension provision, mechanism.